

TÜRK DEVLET GELENEĞİNDE ASKERİ MÜZİK VE ASKERİ MÜZİK EĞİTİMİ

Erkut ÇAĞLAK¹, Dr. Öğr. Üyesi Sevil FİLİZ²

ÖZ

Türk devlet geleneğinde askerî müziğin izleri, M.Ö. 209 yılında Hun İmparatorluğunun kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. Boru, kös, davul, zil, bayrak ve sancaklardan oluşan 'Tuğ Takımları'na daha sonra zurna ve nakkare çalgısı da eklenmiştir. Tuğ takımları, devletin egemenlik sembolü olmasının yanı sıra, savaşlarda askerleri cesaretlendirmek ve düşmanı ürkütmek amacıyla oluşturulmuştur. Türklerin 10. yüzyılda İslamiyet'i benimsemesinin ardından 'Tabıl Takımı' olarak adlandırılan askerî müzik toplulukları, o dönemde günün belirli vakitlerinde Nevbet vurma denilen dinletiler sunmaya da başlamıştır. Selçuklu sultanının, 1289 tarihinde Osman Bey'e bir tabıl takımı göndermesiyle, askerî müzik geleneği Osmanlı dönemine taşınmıştır. Zaman içinde 'Mehter' adını alan bu takımlar, 17. ve 18. yüzyıllarda Avrupa müziğini etkilemiş ve Avrupa'da mehtere benzeyen bandolar kurulmaya başlanmıştır. 19.yüzyılda bu etki tersine dönmüş ve birçok alanda Avrupa'yı model alan Osmanlı'da, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ile birlikte Mehterhane de kapatılarak yerine 'Bando' kurulmuştur. Mızıkai Hümayun adıyla kurulan ilk bando, kısa sürede gelişmiş ve yeni bandolar kurulmaya başlamıştır. Bandolar bir yandan askerî müzik icra ederken, bir yandan da müzisyen yetiştiren birer okul haline gelmiştir. 1930'dan itibaren sistemli bir şekilde eğitim verilen bando okulları açılmaya ve gelişmeye başlamıştır. Günümüzde halen üniversite düzeyinde askerî bando müziği eğitimi verilmeye devam edilmekte ve burada yetiştirilen müzisyenlerden oluşan bandolar yurdun dört bir yanında askerlerin ve halkın moralini en üst seviyede tutmak için görev yapmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Bando, Mehter, Askeri Müzik, Mızıkai.

MILITARY MUSIC AND MILITARY MUSIC EDUCATION IN TURKISH STATE TRADITION

ABSTRACT

Military music in Turkish state tradition, emerged in B.C. 209 with the establishment of the Hun Empire. 'Tug Teams', consisting of boru, kos, davul, zil, flags and banners, were later added to the zurna and nakkare instrument. Tug Teams were created not only to be the symbol of sovereignty of the state but also to encourage the soldiers in the wars and threaten the enemy. Military music teams, which were called 'Tabıl Teams' after the acceptance of Islam by the Turks in the 10th century, at that time also started to offer concerts called Nevbet hitting at certain times of the day. The tradition of military music continued in the Ottoman period, with the Sultan of Seljuk sending a 'Tabıl Teams' to Osman Bey in 1289. These teams who took the name of 'Mehter (Janissary Band)' over time, influenced European music in the 17th and 18th centuries and began to establish bands that resemble mehter in Europe. In the 19th century, this effect reversed. In 1826, The Mehter was closed with the Janissary Corps, and the 'Military Band' was established instead. The first band established with the name of Mızıkai Hümayun (Imperial Band), was soon developed and new bands began to be established. Military bands has become a school of band musician training while performing military music on the one hand. From 1930 onwards systematic training of band schools began to open and develop. Currently, military band music education is still being offered at university level in Turkey, and the band consisting of musicians who are raised here is working to keep the morale of the soldiers and the people at the highest level all over the place.

Keywords: Military Band, Janissary Band, Military Music, Mehter.

¹ Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, Müzik Eğitimi Bilim Dalı. erkutcaglak@gmail.com

² Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı. sevilb@gazi.edu.tr

1. GİRİŞ

Yaklaşık beş bin yıldır dünya coğrafyasının önemli bir bölümünde hüküm süren Türkler, iki bin yılı aşkın bir devlet geçmişine sahiptir. Bu süreç içinde Türk toplumları, ayak bastığı topraklarda kültürel izler bırakmış, birlikte yaşadığı toplumlar ve medeniyetlerle kültürel etkileşimde bulunmuştur. Bu etkileşimin, kendisini somut olarak sanat alanında gösterdiği, günümüze kadar ulaşan sanat eserlerinden anlaşılmaktadır.

İnsan hayatının neredeyse her alanında yer alan bir sanat dalı olan müzik de geçmişten günümüze toplumların yaşam biçimlerine göre şekillenerek değişim ve gelişim göstermiştir. Bu değişim ve gelişim birçok medeniyet ve toplumlarda olduğu gibi Türk toplumlarında da yaşanmıştır.

Türk toplumları zaman içinde tapınma ve büyüün yanı sıra, sağaltım, savaş, eğlence, dinlence ve küçük çocukları uyutma gibi aktivitelerde müzikten yararlanmayı öğrenmişlerdir. Bütün bu öğrenme süreci sonunda yeterli birikimin oluşması ve birey, toplum, devlet yaşamının gelişmesiyle birlikte askeri ve sivil amaçlı müzikler de oluşup belirginleşmeye başlamıştır (Uçan, 2000 s.124).

Müzik, Türk toplumunda sadece günlük yaşantıda bir eğlence amacıyla yer almamış, İlk Türk devleti olan Hun İmparatorluğunun kurulmasıyla, resmi bir anlam da kazanmıştır. *“Türklerde müzik yalnızca zevk, neşe ve eğlence kaynağı, aşkın ve hüznün ifade aracı değil, devlet-millet birliğini oluşturan, halkı uyaran, savaşta orduya millî duygular veren, yürüyüş ve hareket düzenleyen bir kültür ve gelenek sembolüdür”* (Ögel, 1977 s.4).

Hun İmparatorluğundan itibaren günümüze kadar büyük-küçük birçok devlet kurulmuştur. Orta Asya'dan Anadolu'ya, Afrika'nın kuzeyinden Avrupa'nın ortalarına kadar geniş bir coğrafyada hüküm süren Türkler, değişik inanışlara bağlı olarak yaşamış, 10. yüzyılda Karahanlıların İslamiyet'i kabul etmesiyle, siyasi, sosyal ve kültürel alanda değişim baş göstermiştir.

Karahanlıların İslamiyet'i kabul etmeleri 920'den 960'a kadar sürmüştür. Karahanlılar dönemi için, Türk kültür özelliklerinin açık olarak ortaya çıktığı bir çağ olması ve Türk kültür tarihine ışık tutabilen temel kültür hazinemizi yansıtması nedeniyle oldukça önemlidir. Ayrıca Karahanlılar döneminin, Türk-İslam kültürünün sentezine geçildiği bir çağ olduğu söylenebilir (Çakar, 1994 s.12).

10. yüzyılda temelleri atılan Türk-İslam kültürü, Karahanlılardan itibaren Gazneliler, Selçuklular ve Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet düzenini ve yaşayışını şekillendirmiştir. Bu bağlamda din olgusu Türk devlet hayatında önemli bir yere sahip olmuştur.

Yönetim sistemi dini temellere dayalı olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, Lale Devri'nden itibaren yaşanan batılılaşma hareketleri, III. Selim tarafından başlatılan Nizam-ı Cedit ile devlet eliyle yürütülmeye başlanmıştır. *"Nizam-ı Cedit'te, talim ve terbiyesi kalmamış bir insan yığınından ibaret olan yeniçeriler karşısında modern bir ordu tesis etmenin yanında, ulema sınıfının nüfuzunu kırmak, selâhiyetlerini azaltmak ve ayrıca Avrupalıların sanat ve ilimdeki ilerlemelerine ortak olucu sınaî, zirai, iktisadî müesseselerden iktibaslar yapmak arzu ve iştiyakı mühim rol oynamıştır"* (Karal, 1983 s.61) III. Selim, birçok alanda batılı devletleri model alarak gerçekleştirdiği bu değişikliklerle toplum yaşamı yeniden şekillendirilmeye çalışmıştır. Daha sonra II. Mahmut'un devam ettirdiği reformlar sonucu, ordu başta olmak üzere birçok devlet kurumu yeniden yapılandırılmıştır.

Tanzimat, Islahat Fermanları ve Meşrutiyet ile süren değişim hareketi Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte yerini inkılaplarla devretmiştir. Yeni kurulan devletin yönetim şekli ve toplum hayatı, laik temeller esas alınarak yeniden düzenlenmiştir.

Tüm bu tarihsel süreç içerisinde, ordu devleti yapısını yüzyıllar boyu sürdüren Türkler, yaşamlarının her alanında müziğe yer vermiş, güçlü ordularının yanından müzik aletlerini ayırmamışlardır. Hatta devlet yapısının oluştuğu dönemlerden itibaren, müzik aletleri diğer devlet sembolleri arasında yer almaya başlamıştır.

Tarihten günümüze kadar varoluşlarını sürdürebilmek için diğer tüm toplumlar gibi yüzyıllar boyunca savaşan Türk devletleri, tarih boyunca askerî müzik toplulukları ile bir taraftan ordularını cesaretlendirirken diğer taraftan da düşmanı baskı altına almak için müziğin gücünden yararlanmışlardır.

2. AMAÇ

Türklerde askerî yapı, ilk Türk devleti olan Hun İmparatorluğu döneminde kurumsallaştığından, askerî müzik olgusu da bu dönemden başlamak üzere araştırmaya konu edilmiştir. Araştırmada Türk devlet geleneğinde askerî müziğin ortaya çıkışı ve uğradığı değişim değerlendirilerek, bu süreç içinde askerî müzik eğitim sisteminin oluşum ve gelişimini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bu ana amaç doğrultusunda şu alt amaçlara cevap aranacaktır.

1. İslamiyet öncesi kurulan Türk devletlerinde askerî müzik nasıl ortaya çıkmıştır?
2. İslamiyet'in kabul edilmesinin ardından kurulan Türk devletleri ve Selçuklular döneminde askerî müzikte ne gibi değişim yaşanmıştır?

3. Osmanlı döneminde askerî müzikte ne gibi gelişmeler olmuştur?
4. Cumhuriyet döneminde askerî müzik alanındaki gelişmeler ve mevcut durum nedir?
5. İlk Türk devletinden günümüze askerî müzik eğitim sistemi nasıl şekillenmiştir?

3. YÖNTEM

Araştırma betimsel bir araştırma olup, tarama modeli kullanılarak şekillendirilmiştir. *“Betimsel araştırma, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır”* (Karasar, 2012 s.77). Bu kapsamda araştırma konusuna ilişkin daha önce yapılan çalışmalar incelenerek tarihsel ve müzikolojik veriler yorumlanmış, günümüzde gelinen son durum ışığında birtakım öneriler geliştirilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. İslamiyet Öncesi Kurulan Türk Devletlerinde Askerî Müzik (*Tuğ Takımları*)

İnanç unsuru, tarih boyunca devletlerin yönetim biçimi ile toplumların yaşam tarzını, kültür yapısını ve buna bağlı olarak sanat anlayışını doğrudan etkilemiştir.

Gök Tanrı inancına sahip olan Hunlar ve Göktürkler dönemi ile Budizm, Şamanizm ve Mani dini ile tanışmış olan Uygurlar dönemi arasında, başta göçebe hayattan yerleşik hayata geçiş olmak üzere, sanat ve müzik alanında birtakım değişimler göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Hun İmparatorluğunun kurulmasından Türklerin İslamiyet'in benimsenmesine kadar geçen bin yılı aşkın zaman diliminde, müzikte yaşanan gelişmelere paralel olarak askerî müzik olgusu da gelişim göstermiştir.

4.1.1. Hunlarda Askerî Müzik

Hunlarda müzik sadece eğlence ve dinleti maksadıyla kullanılmamıştır. M.Ö. 209 yılında Mete Han liderliğinde ilk düzenli kara ordusunu kuran Hunlar, ordularını cesaretlendirmek ve düşmanı tesir altına almak için de müzikten istifade etmişlerdir. Aynı dönemde Çinlilerin de askeri müzik toplulukları bulunmakla birlikte Hunların müzik unsurunu askerî alanda daha etkin olarak kullandıkları bilinmektedir.

“Askerî müziğin Hunlarda resmi ve askeri törenler ile savaş ve yürüyüşlere eşlik ettiği, bununla birlikte, Hunların savaşta haykırıışlarının davul sesine karıştığı ve bunun kaşı tarafı ürküttüğü çeşitli kayıtlarda yer almaktadır” (Erendil, 1992 s.15). Buradan Hunların askerî müziği o dönemde etkin bir şekilde kullandığı anlaşılmaktadır.

Hun İmparatorluğu dönemindeki ilk askeri müzik topluluğu olan *'Tuğ Takımları'*, bugünkü adlarıyla boru, davul, zil ve kös çalgıları ve tuğ adı verilen bayrak-sancak gibi devlet alametlerinden oluşmaktaydı. Devleti simgeleyen en önemli unsurlar arasında çeşitli müzik aletlerinin yer alması geleneği Türklerde Hun İmparatorluğu ile başlamıştır.

Eski Türk devletlerinin önemli sembolleri arasında yer alan *'Savaş alametleri'*, aynı zamanda bir savaş aleti idi. Bu alametler savaşlarda çeşitli görevler üstlenmekteydi. Uçlarına at kuyruğu bağlanmış olan tuğlar, savaşta ordu düzeyindeki birliklerin yerlerini ve hareketlerini gösterirken askerî müzik topluluğu (tuğ takımı), ordunun hareketine bir düzen verirdi. O dönemin başkomutanı olan hakanın yanında olan ve onun komutlarına göre çalınan *'hakani kös'* de yüksek sesi ile ordunun hareketlerini yönlendiren bir diğer çalgıdır. Hun halkı, bu kösleri ilahi güçlerin çaldığına ve seslerinin ise gök gürültüsü gibi doğaüstü bir olay olarak insanların içlerini titrettiğine inanırlardı. (Ögel'den aktaran Vural, 2013 s.23).

Türkler, Hun İmparatorluğu ile başlayan askerî müzik geleneğini Orta Asya'dan batıya doğru ilerleyişi ve kurdukları yeni devletlerde de devam ettirmiştir. Bu ilerleyişle birlikte, askerî müziğin gelecekte tüm dünyaya yayılmasına ve gelişmesine önyak olduğu değerlendirilmektedir. *"Askerî muzikayı güney ve batıya doğru erkenden yayanlar Türkler olmuştur. Orta zamanda Hindistan, Irak, Mısır ve Anadolu'nun saray ve ordularında benzer takımlar kuruldu. Türli kültür münasebetleri, askerî muzika göreneğini Endülüs'e kadar yaymıştır"* (Gazimihal, 1955 s.1).

4.1.2. Göktürklerde Askerî Müzik

Hunların ardından tarih sahnesine çıkan Göktürkler de devlet hayatında müziğe yer vermişler, Hunlarda olduğu gibi Tuğ takımlarını bir egemenlik sembolü olarak kullanarak bu geleneği devam ettirmişlerdir.

Göktürklerde müzik alanında yaşanan gelişmeler kısıtlı olmakla birlikte sivil müzik alanında kopuz çalan ozanlar yaygınlaşmaya başlamıştır. *"O dönemlerde sivil müziğin baş çalgısı kopuz, askerî müziğin baş çalgıları ise köbürge (davul) ve borguy (boru) idi"* (Uçan, 2011 s.417). Göktürkler döneminde boru çalgısının önceki döneme nazaran daha etkin kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Hunlarla başlayan Tuğ geleneği, Göktürk devletinde de varlığını sürdürmekle birlikte kayda değer bir ilerleme gösterememiştir. Türk tarihine bakıldığında 200 yıl gibi kısa sayılabilecek bir devlet hayatı sonunda Göktürk Devletinin yıkılmasının ardından, M.S. 745 yılında Uygur Devleti kurulmuştur.

4.1.3. Uygurlarda Askerî Müzik

Türk devletlerinde inanç unsuru, geçmişten günümüze hem toplum hem de devlet yaşamında belirleyici bir unsur olmuştur. Gök Tanrı inancını yüzyıllar boyu taşıyan Türk toplumu, Uygurlarla birlikte farklı inanç yapılarıyla tanışmıştır. Şamanizm, Budizm ve Mani dinlerini benimseyen Uygurların toplum yaşamı da bu ölçüde değişim göstermiştir. O döneme kadar savaşarak topraklarını genişleten Türkler, Uygurlarla birlikte savaşçı-göçebe toplum düzeninden yerleşik düzene geçiş yapmışlardır. Bu dönüşüm, devlet ve toplum hayatının yanında kültürel yaşamı da etkilemiş ve önemli sayılabilecek ilerlemeler görülmüştür. İnanç yapısına bağlı olarak göçebe hayattan yerleşik hayata geçen Uygurlarda yaşanan bu değişim, her alanda olduğu gibi müzikte de kendini göstermiştir.

“Askerî müzik çalgılarının büyük bir kısmı, özellikle boru, davul ve zurna gibi çalgıların Uygurlar döneminde günümüzdeki şekli aldıkları değerlendirilmektedir” (Vural, 2013 s.46). Bu anlamda Uygurlar döneminde askerî müzik aletlerinin geliştirildiği, dolayısıyla Tuğ takımlarının da bir nevi modernize edildiği söylenebilir. Ayrıca Türk askerî müzik takımlarında zurna çalgısının ilk kez Uygurlar döneminde karşımıza çıktığı da görülmektedir.

“Tuğ takımının geçmiş dönemden süregelen görevlerinin yanı sıra, Uygurlarda devlet merasimi, gelen misafirlerin karşılanması ve müjdeli olayların duyurulması gibi nevbet vurma görevleri de vardı” (Finch, 1997 s.321). Uygurlar savaştan uzaklaşmış olsa da Hunlardan ve Göktürklerden beri varlığını sürdüren Tuğ takımları, devletin askerî müzik topluluğu olmakla birlikte, bir devlet sembolü olma özelliğini de korumaya devam etmiştir.

“Hunlar, Göktürkler ve Uygurlardan sonra Türk müziği çeşitli iç ve dış dinamikler ve etkileşimler sonucunda çevre uygarlıklarla çeşitlenip zenginleşerek çok yönlü ve kapsamlı bir gelişme göstermiştir” (Uçan’dan aktaran Çakar, 1994 s.9).

4.2. İslamiyet’in Kabulünden Sonra Türklerde Askerî Müzik (*Tabıl Takımları ve Nevbet*)

Türklerin Orta Asya’dan batıya doğru ilerlemesiyle birlikte kültürel etkileşim yeni bir boyut kazanmıştır. 10. yüzyıl sonları ile 11. yüzyılın ilk dönemleri, Türk devletlerinin İslamiyet’i kabul ettiği dönemlerdir. Nitekim Karahanlılar, Gazneliler ve Selçuklular ilk Türk İslam devletleri olarak bilinmektedir.

Türklerin İslam diniyle birlikte doğal olarak İslam kültürünü de benimsemeleri, sanat alanında da önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir.

4.2.1. Karahanlılarda Askerî Müzik

İslamiyet'i benimseyen ilk devlet olan Karahanlılarda kültürel alanda ve buna bağlı olarak askerî müzik alanında bir takım değişiklikler yaşanmıştır. İslamî yapıya dönüşen devletin tüm unsurları gibi askerî müzik topluluklarında ilk etapta bir kimlik değişimi söz konusu olmuştur.

Karahanlılar döneminde 'tuğ müziği' 'tabıl müziği'ne ve 'tuğ takımı' 'tabilhane'ye dönüşürken, askeri müzik devlet içindeki yerini korumuştur. Hunlardan bu yana devam eden Hanlık sarayında 'Tuğ Vurma' veya 'Nöbet Vurma' geleneği ise İslamiyet'in benimsenmesinden sonra da uygulanmaya devam etmiştir. Tabilhane nöbetlerinde 'kök' veya 'küğ' denilen, belirli usullerle beslenmiş, çalgısal eserlere yer verilirdi. Her gün ayrı bir kök seslendirilerek bir yılda 366 kök dinletilmiş olurdu. Bu durum kuşkusuz Türk askeri müzik dağarının tarihsel gelişimi içinde, Karahanlılar dönemine gelindiğinde ne denli artıp zenginleşmiş olduğunun göstergesidir (Uçan'dan aktaran Bayburtlu, 2017 s.11).

Türk askerî müziğinde önemli bir dönüm noktası sayılabilecek bu dönemde her ne kadar askerî müzik topluluklarının adı değişse de işlevi ve yapısı bozulmamıştır. Aksine tabıl takımlarının görev alanı savaş meydanlarıyla sınırlandırılmamış, sarayda her gün icra edilen nevbet vurma törenleri ile daha etkin bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır.

4.2.2. Gaznelilerde Askerî Müzik

Hunlardan beri süregelen ve Karahanlılarla birlikte Tabıl müziğine dönüşen Tuğ geleneği, Gazneliler döneminde de devam etmiştir. Karahanlılarda Hanlık sarayında daha etkin kullanılan tabıl takımları Gazneliler döneminde tekrar savaş meydanlarında kendini göstermeye başlamıştır.

Sultan Mahmut Gaznevi 415 (M.1024) yılında Ceyhun'u geçmek ve o yanları görüp Ali Tekin'i sındırmak (yok etmek) üzere büyük bir orduyla yola çıkmış, nehri geçtikten sonra askeri şöyle tabiyelemişti (düzenlemişti): "Ordunun harp nizamı kurmasını buyurdu. Meymene, meysere, kalb ve iki cenahı dizdiler. Her tabiyenin arkasına birer cephanelik bulunmasını emretti. Fillere de zırh ve palan vurdular. Sonra, yine Sultan Mahmut, topluca buk (boru), debdebe, dühul ve tabıl (davul) dövülmesini ve fillerin arkasında ayine-i filan ve mihre-i sepid (beyaz) ve sanga ve şedef ve bahur çalınmasını buyurdular. Bunların avazından cihan ayağa kalktı ve herkes sağır oldu (Gazimihal, 1955 s.8).

Gerek savaş meydanında gerekse sarayda devletin egemenlik sembolü olan askerî müzik takımları, Türklerin İslamiyet'i kabulü ile birlikte yaygınlaşarak, Abbasiler, Harzemşahlar ve Selçuklular dibi diğer Müslüman devletlerde de görülmeye başlamıştır.

4.2.3. Selçuklularda Askerî Müzik

Selçuklular döneminde de askerî müzik takımlarının varlığı ve işlevi, önceki Türk devletlerinde olduğu gibi devletin müzik kurumu niteliğinde devam etmiştir. Askerî müzik takımının yanında bulunan tuğların yanı sıra, ‘çetr’ adı verilen ve sultanlık alameti olan küçük bir şemsiye de Selçuklular döneminde devlet sembolü olarak kullanılmıştır. Hatta “*Selçuklu hükümdarı Alaaddin Keykubat’ın 1221 yılında Alanya Kalesi’ni fetheden ordusunun yanında, saltanat alameti olan çetr ile birlikte boru, kös, zurna ve nakkareden oluşan nevbet takımı da hazır bulunmuştur*” (İbn Bîbî ve Uslu’dan aktaran Vural, 2013 s.81).

Karahanlılar döneminde hanlık sarayında yılın her günü icra edilen nevbet vurma geleneği, Selçuklular döneminde sultanın kapılarında beş, beylerin kapılarında ise üç kez yapılmaya başlanmıştır. Sultan kapısında günün 5 vakti nevbet vurulması, namaz vakitlerine işaret etmektedir. Bu da İslamiyet’in askerî müzik topluluklarında sadece kimlik değişimi yaratmadığı, askerî müziğin icra edilmesine de etki ettiğini göstermektedir.

Selçuklu sultanlığının ve beyliklerinin egemenlik ve özerklik durumlarıyla orantılı birer müzik takımı vardı. Devletin resmi-askeri müzik topluluklarını oluşturan bu takımlara *Tabilhane* denirdi. Tabilhane, esas olarak ‘*zurna, boru, davul, kös ve zil*’ den oluşan bir çalgı takımına dayanırdı. Bu takımın çekirdeği ‘davul-zurna’ ikilisiydi. Davul, daha önceki, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi, sancak (bayrak) ve boruyla birlikte, Türkiye Selçuklu Sultanlığının ve beyliklerinin de egemenlik, bağımsızlık ve atama-atanma simgelerinden biriydi. Tabilhaneler, gerek savaşta ve gerekse barışta her zaman Sultan ve beylerin yanında bulunurdu (Uçan’dan aktaran Caf, 2001 s.17).

Nebbet takımları olarak da adlandırılan Tabıl takımları, devlet törenleri, namaz vakitleri duyurma gibi faaliyetlerinin yanı sıra, önceki Türk devletlerinde olduğu gibi savaş alanında orduyu cesaretlendirmek için de kullanıldığı tarih kaynaklarında mevcuttur. Selçukluların Dandanakan savaşından da önce 1035 tarihinde Gaznelilerle yaptıkları savaş sırasında nakkare ve davul kullandığı bilinmektedir.

Nesa (Nisa, Hazar denizinin doğusunda eski Gürcan Vilayetinde bir yerdir.) savaşı 1035 yılında gerçekleşmiştir. Bu savaşta Selçukluların askeri müziği kullandıkları anlaşılmaktadır. Selçukname’de şu kayda rastlıyoruz: ‘*Gazne, askeri orduyu yağmaya ve Salar Beg Toğdı da seyretmekle meşgul oldu. Bunlar da tam ihtiyatsız ve yağmada, düşmanı yok sanıp, kimi yatıp kimi oturur iken, Selçuklular tabl (davul) ve nakkare çalıp, bir aradan hücum edip, Gazne ordusuna göz açtırmayıp çoğunu kılıçtan geçirip kırdılar*’ (Erendil’den aktaran Bayburtlu, 2017 s.17).

Selçuklulardan sonra Anadolu topraklarında kurulan Türk beyliklerinde de askerî müzik geleneği varlığını devam ettirmiştir. Nitekim İbn Batuta, 1300’lü yıllarda Anadolu

topraklarındaki gözlemlerine yer verdiği Seyahatnamesinde şu tespitine yer vermiştir; “Denizli’deki Şeker Bayramının ilk günü Namazgâha gittiğimizde Sultan da askerleriyle çıkmış, bütün sanatkârlar davul, zurna ve boruları, bayrakları ile hazırlanmışlar, gösterileri ve silahları ile de birbirleriyle yarışa girmişlerdi” (Parmaksızoğlu’ndan Aktaran Vural, 2013 s.88).

Hunlarla başlayan Türk askerî müziği geleneği, İslamiyet’in kabulü ile birlikte bir nevi kabuk değiştirerek varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Tuğ takımlarından Tabıl (Nevbet) takımlarına dönüşen Türk askerî müzik toplulukları, bu dönemde savaş alanı veya saraylarla sınırlı kalmamış, günün belirli vakitlerini halka duyurma, dini bayram törenlerine katılma gibi faaliyetlerle de toplumsal hayata nüfuz etmiştir. Bu vesileyle sarayın ve hükümdarın toplum nezdinde itibarının bir göstergesi olma özelliğini de korumuştur.

4.3. Osmanlı Dönemi Askerî Müzik (*Mehter Müziği ve Bando Müziğine Geçiş*)

Osmanlılarda askerî müziğin varlığı, kuruluş tarihi olan 1299’un öncesine dayanmaktadır. Bizans İmparatorluğuna karşı büyük başarı gösteren Osman Gazi’ye, Selçuklu hükümdarı 1284 yılında yayınladığı fermanla Söğüt ve çevresini yerleşim yeri olarak tahsis etmiş, 1289 yılında ise yine bir fermanla Tabl-ı Âlem, tuğ, hançer ve kemer gibi bağımsızlık alameti sayılan devlet sembolleri göndermiştir.

Osman Gazi’nin bu sembolleri aldığı gün ikinci vaktinde nevbet vurdurması ve çevresindekilerle birlikte nevbeti ayakta dinlemesi ile Türk askerî müziği, Osmanlı topraklarında işitilmeye başlanmıştır.

4.3.1. Osmanlı Dönemi Mehter Müziği

Selçuklularda Tabılhane veya Nevbethane olarak adlandırılan askerî müzik takımları, Osmanlı döneminde zaman içinde ‘*Mehterhane*’ olarak adlandırılmaya başlamıştır. ‘*Mehter*’ kavramının ilk kez ortaya çıktığı dönem kesin olarak bilinmemekle birlikte, Yeniçeri Ocağının kurulduğu dönemde bu adı aldığı değerlendirilmektedir.

14. yüzyılın ikinci yarısında I. Murad’ın Yeniçeri teşkilatını kurmasıyla birlikte devletin müzik takımı olan Mehterhane de kendine bu sistem içinde yer bulmuştur. Mehterhane, müzikle ilgili görevlerinin yanı sıra, ilk zamanlarda yeniçerilere yardımcı olan bir askeri kurum hüviyetindedir.

Osmanlı dönemi Türk müziğinden söz eden ve ulaşılabilen en eski kaynaklardan biri 1433 yılına aittir. Burgonya Dükü Philippe’in müşaviri olarak zamanın başkenti Edirne’ye gelen Broquiere, gördüğü çalgı takımını şöyle aktarmıştır: ‘*on iki-on dört kişiden kurulu, bir boru*

(nefir), bir büyük davul, en az sekiz çift nakkare ve iki saz şairinden oluşan bir heyettir.' II. Murad'ın sarayında verdiği ziyafette kahramanlık destanları söylendiği de aynı kaynakta yer almaktadır. Dikkat çeken husus ise saz şairleri ile halk destanlarıdır. Fuat Köprülü buradaki anlatılan destanların, Oğuz Destanları olabileceğinden bahsetmiştir (Aksoy'dan aktaran Vural, 2013 s.108).

Broquiere'nin Edirne sarayında gördüğü bu müzik ekibinde bulunan çalgılar, Türklerin yüzyıllardır kullandıkları askerî müzik çalgılarıdır. Bu çalgılardan oluşan müzik ekibinin, o dönem sarayda düzenlenen bir yemekte saz şairleri ile birlikte müzik yapıyor olması, mehter müziğinin işlevinin çeşitlilik kazanması bakımından önemlidir.

Fatih Sultan Mehmet döneminde de mehterhane etkin bir şekilde kullanmıştır. Her ne kadar, önceki Türk devletlerinden miras kalan ve Osman Gazi'den beri Osmanlı'da da yaşatılan nevbeti ayakta dinleme geleneği Fatih'in talimatıyla son bulsa da Fatih Sultan Mehmet'in mehtere önem verdiği bilinmektedir. İstanbul'un fethi sırasında mehter takımı da kuşatmada görev almış, kuşatma mehter ritimleri eşliğinde başlamıştır.

Fatih Sultan Mehmet'in fetih gününe ait şu tasvirler, mehterin İstanbul'un fethindeki yerinin kavranmasında faydalı olacaktır. 'Topların ağzından çıkan duman tüm gökyüzünü sardı. Sonra bir kara duman şehri istila etti. Yer yerinden oynadı. Sanki o devrin atom bombası kullanılmıştı. Toplar atılırken Okmeydanı'na dolmuş binlerce bilgin, hep bir ağızdan tekbir getirmeye başladılar. Yüzlerce davul ve zurnanın seslerinden gök inliyordu. Osmanlı ordusuyla beraber, mehter de savaş meydanında idi. Fatih, İstanbul surlarının önüne geldiği zaman, 300 kişilik mehter takımında 100 zurna, 70 davul durmadan cenk havası çalıyor, kalp ve ruhları çüş-u huşura getiriyordu. Okmeydanı'ndaki ikinci bir mehter de Haliç surlarına hücum eden kıtaların harp şevkini arttırıyordu (Şahiner, 2007 s.19).

Mehterin savaş meydanındaki gücünü ve etkisini en iyi şekilde anlatan bu tasvir, o dönemde bir çağı kapatıp yeni bir çağı başlatan savaş taktiğinin en önemli unsurlarından birisinin de askerî müzik unsuru olduğunu göstermektedir.

Osmanlı döneminde askerî müzik kurumları ile ilgili ilk ıslahatın Fatih Sultan Mehmet döneminde, İstanbul'un fethedilmesinin ardından yapılmıştır.

Fatih, Topkapı Sarayı ve çevresindeki suru yaptırırken, Demirkapı'da bir de *Nevbethane* kurdurmuştu. Buradaki bir sokak hâlâ Nevbethane Sokağı adını taşıdığı gibi, sokağın bulunduğu mahallenin adı da Nevbethane Mahallesi'dir; Fatih devrinden beri böyle adlanır. Topkapı Sarayında bulunup o mahallede vakfettiği bir dükkânı tescil eden Fatih'in Arapça vakfiyesinde '*Nevbethane*'nin adı geçer. Evliya Çelebi işte burada vazifeli heyeti 'Çalıcı Mehterler' diye anar, 300 sanatkar bulunduğunu anlatır (Konyalı'dan aktaran Gazimihal, 1955 s.13).

Bu nevbethanede, yüksek aylıklı 300 kişilik mehterin, her akşam ve seher vaktinde fasıl yaptığı kaynaklarda yer almaktadır. Böylece Osman Gazi'ye ilk askeri müzik takımının gönderilmesinin ardından Sultan I. Murad ile başlayan yenileşme ve kurumsallaşma, Fatih Sultan Mehmet'in ilk Nevbethane'yi kurdurmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Mehter takımları savaş alanında gösterdikleri hünerlerin yanı sıra, geçmişten gelen nevbet vurma geleneğini de devam ettirmişlerdir.

Mehterhane ile ilgili yapılan ıslahatlar, Kanuni Sultan Süleyman döneminde de devam etmiştir. Sınırlarının genişlemesiyle birlikte devlet teşkilatı genişletilen Osmanlı İmparatorluğu'nda, çıkarılan yeni yasalarda Mehterhanenin kıyafeti ve çalışmaları ile ilgili düzenlemeler getirilmiştir.

4.3.1.1. Osmanlı Dönemi Mehter Müziğinin Avrupa'yı Etkileme Süreci

Orta Asya'dan başlayan batıya doğru ilerleme hareketi 16. ve 17. yüzyılda Avrupa'nın ortalarına kadar ulaşmıştır. Yüzyıllar boyu batıya doğru ilerlemeyi sürdüren Türkler, bu süre zarfında dönemselsel koşullara göre diplomatik ilişkiler de geliştirmiştir. Osmanlı döneminde devletlerarası ikili ilişkilerde mehterin kullanılması, Avrupa ile kültürel anlamda ve askerî müzik alanında etkileşimin kapılarını açmış, bununla birlikte Mehterhaneye diplomatik bir anlam da kazandırmıştır. *“Eski Türk ordusunun ayrılmaz bir lazımı bunmuş olan Mehterhane (yani askerî Türk muzikası), menşeleri itibarıyla da Türklüğün eseridir ve Türklerle birlikte garba gelmiştir.”* (Gazimihal'den aktaran Kahraman ve Tebiş, 2014 s.339).

Avrupa, Osmanlı mehterini bir yandan savaş alanındaki ürkütücü yanlarıyla tanırken diğer yandan Osmanlı topraklarını gezen ve gördüklerini seyahatnamelerinde yazan seyyahların aktarımıyla tanımaya başlamıştır. Gelişen ikili ilişkilerle Avrupa'ya gönderilen Osmanlı elçilerinin heyetlerinde bulunan mehter takımlarının, Türk askerî müziğinin ve müzik aletlerinin Avrupa'ya yayılmasında önemli etkileri olmuştur.

16, 17 ve 18. yüzyılda yetişen bestekâr ve icracıları eliyle askeri musiki sanatının zirvesine ulaşan mehter musikisi hem savaşlar, hem Osmanlı elçi veya heyetlerine eşlik eden şatafatlı takımlar münasebetleriyle tanındığı Avrupa'da önce ordu birliklerini, sonra da bestecileri etkilemekte gecikmedi. Daha 1683'te Viyana'ya yürüyen Jan Sobieski'nin ordusuna, mehter etkisiyle vurmali çalgıların sayısı artırılmış bir askeri bando eşlik etmiştir. Batılıların çoğunlukla Yeniçeri Müziği anlamına gelen terimlerle adlandırdıkları mehteri ilk uygulayan Lehler olmuştur. Avusturya, Rusya, Prusya ve İngiltere de arkalarından gelmiştir. Avrupa devletlerinin mehter taklidi bandolar kurmalarına Osmanlılar da yardımcı olmuşlardır (Güner, 2014 s.106).

17. ve 18. yüzyılda Avrupa müziğinin beşiği sayılabilecek Avusturya ile geliştirilen ilişkiler ve bu ülkeye gönderilen elçilerin mehterlerinin yaptığı gösteri ve dinletiler, Avrupalı bestecilerin de dikkatini çekmiş ve eserlerinde mehterden duydukları motiflere ve ritim öğelerine yer vermişlerdir. Haendel, Gluck, Mozart, Beethoven gibi müzik tarihine damga vurmuş besteciler, Türk motiflerini kullanarak çeşitli formlarda eserler bestelemişler ve “Alla Turca (Türk usulü)” kavramını müzik literatürüne yerleştirmişlerdir.

18. yüzyılda Avrupa üzerinde etkisini iyiden iyiye gösteren mehter müziği kral ve kraliçelerin de ilgisini çekmeye başlamış ve birçok devlet kendilerine mehter takımları gönderilmesini talep etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu da diğer devletlerden gelen bu istekleri geri çevirmeyerek, Polonya başta olmak üzere Rusya, Avusturya ve Prusya gibi ülkelere küçük mehter takımları hediye etmiştir.

Türkler, eski âdetleri mucibince, iyi geçinmek lüzumunu hissettikleri Avrupa komşularına, yani Avusturyalılarla Polonyalıları, hoşnûdilerini mucip olacağı kanaatiyle (hoşlarına gideceği düşüncesiyle) Yeniçeri mızıkaları (mehter takımları) hediye ediyorlardı. Ezcümle (örneğin), Polonya'da ‘İkinci Ogüst’, ikinci defa hükümet sürdüğü esnada (1709-1733), komşusu bulunan Türkiye sultanından hediye olarak tam teşkilatlı ve mükemmelen mücehhez (mükemmel donanımlı) bir Yeniçeriler bandosu (mehter takımı) almıştı. Ogüst, gösteriş meraklısı bir hükümdar olduğu için, bu mızıkayı Saksonya kralı ile birlikte ve ilk defa olarak Mulberg (Mühlberg)'de Almanlara dinletti (Gazimihal'den aktaran Kahraman ve Tebiş, 2014 s.340).

17. ve 18. yüzyılda sanayileşmenin etkisiyle Avrupa hızla gelişirken, özellikle Osmanlı etkisiyle oluşturdukları müzik topluluklarını ve bu toplulukları oluşturan çalgıları da geliştirmeye başlamışlardır. Böylece Avrupa’da askerî müzik farklı bir boyut kazanmıştır. Hatta batı müziğinin çoksesliliği yakalamasıyla birlikte oluşan orkestralara da askeri müzikte kullanılan çalgılar eklenmeye başlamıştır. Bunların başında Türk vürmalı çalgıları gelmektedir. “17. yüzyıldan itibaren dev adımlarla ilerleyen dindışı batı müziği, 18. yüzyılın ortalarından itibaren yavaş yavaş askeri muzikaya da yeni estetik kadrosu içinde yer vermeye başlamıştır” (Gazimihal, 1955 s.38).

4.3.1.2. Avrupa Askerî Müziğinden Etkilenme Süreci

18. yüzyıla gelindiğinde orkestra müziği ve bando müziğini sentezleyen Avrupa devletleri, askerî müzik topluluklarında flüt, klarinet, fagot ve trompet gibi çalgıları da kullanmaya başlamış, böylece günümüzdeki modern bandolara dönüşüm sürecine girilmiştir.

Polonya ordusu Batı Avrupa'da ‘Türk stili’ askeri bando oluşturan ilk ordu olarak bilinmektedir ve çok geçmeden Avusturyalılar, Ruslar, Almanlar ve Fransızlar da onları takip

etmişlerdir. 1770'lere gelindiğinde 'Türk' askeri bandoları Batı Avrupa genelinde yaygındı. 18. yüzyıl sonlarına gelindiğinde, Türk vurmali çalgıları standart Avrupa askeri müziğinin bir parçası haline gelmiştir. Bu etki Fransa'da, bando müziğinin tarihinde genel olarak önemli hale gelmiştir. Çünkü Fransız Devrimi döneminde açık havada, halk için askeri tarz topluluklarla yapılan gösteriler oldukça popüler hale gelmiştir. Bu tür 'halkı-eğit' topluluğunda tipik olarak: 10 flüt, 30 klarinet, 18 fagot, 4 trompet, 2 tuba, 2 buccins (görelî trombon, eski Romalıların kullandığı nefesli bir çalgı), 12 korno, 3 trombon, 8 serpents (kırımlı bir boru), 10 yan, bas, ve orkestra davulcuları, cymbalists ve çelik üçgen bulunmaktaydı. Her ne kadar vurmali bölümü hâla açıkça Türk olsa da, orkestranın geri kalanı çağdaş bir batı orkestrasına benzemeye başlamıştır. Hatta Fransa'da bu gelişme, daha sonraları çağdaş üflemeli bandosu (ABD'deki lise orkestraları gibi) halini alan orkestraların gerek işlev, gerek büyüklük, gerekse repertuar anlamında doğuşu olarak kabul edilmektedir (Schmidt-Jones, 2013 s.210).

Bu dönemde bir yandan Avrupa Osmanlı'dan etkilenirken, diğer yandan Osmanlı'nın da batıdan etkilenme süreci başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda, Lale Devri'nden itibaren başlayan batılılaşma hareketleri, III. Selim'in başlattığı Nizam-ı Cedit ile resmen devlet tarafından yürütölmeye başlanmıştır. Sultan III. Selim, disiplinden uzaklaşan yeniçeriler yerine batılı anlayışa uygun bir ordu kurarak, önce askerî alanda, sonra diğer alanlarda batılılaşmanın önünü açmıştır. Bu değişim doğal olarak kendini askeri müzik alanında da göstermiştir.

Nizam-ı Cedit bölüklerinin yürüyüş eğitimlerine külfetli tabihanelerin eski heybetiyle ayak uyduramayacağı çabuk anlaşmıştır. Ne mehterlerin kavuk, biniş ve çakşırları alıp kısıvrak giyinmeleri, ne de çalgı sayı ve hacimlerinin pratik bir hale getirilmesi, hattâ bazılarının batı klarinet ve fagotlarıyla becayişi (değiş-tokuş edilmesi) gibi çareler yeni batı bandoları derecesinde portatif bir yeni mehterhane sağlayamazdı. Bazı denemeler yapıldı, fakat netice vermedi. Nihayet batının o zaman için en ileri 'bando muzika' örneklerine başvuruldu. (Gazimihal, 1955 s.38).

Mehter müziğinden bando müziğine geçişin ilk işareti, Nizam-ı Cedit birliklerinin eğitimleri için Fransa'dan getirilen subayların isteğiyle, birliklerin yürüyüş eğitimlerinde kullanılmak üzere kurulan boru takımları olmuştur. Gazimihal'in 'portatifleşme' olarak ifade ettiği bu çözümün, aslında bando müziğine geçiş için atılan ilk adım olduğu söylenebilir.

4.3.2. Osmanlıda Mehter Müziğinden Bando Müziğine Geçiş Süreci

III. Selim'in başlattığı reform hareketlerini hızla devam ettiren II. Mahmut, iyice sorunlu hale gelen Yeniçeri Ocağını 1826 tarihinde kapatmıştır. Başta ordu olmak üzere birçok devlet kurumu yeniden yapılandırılırken, askeri müzik alanında da köklü bir değişim başlatılmıştır. Yeniçeri ocağı bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Mehterhanenin de 1826 yılında

kapatılmasıyla, Batılılaşan Osmanlı'nın birçok kurumu gibi askerî müzik kurumunda da Avrupa bandoları örnek alınarak yeniden yapılandırılma yoluna gidilmiştir.

II. Mahmut, Yeniçeri Ocağı yerine '*Asâkir-i Mansure-i Muhammediye*' adıyla yeni bir ordu kurmuş, Mehterhanenin yerini ise Avrupa'daki askerî bandolara benzeyen '*Mızıkâ-i Hümayun*' (*Saray Bandosu*) adı verilen müzik topluluğu almıştır.

Böylece, kökleri Hunlara kadar ulaşan, yüzyıllarca Türk ordusunu cesaretlendirirken düşmana korku salan, yaklaşık 2000 yıllık bir geçmişe sahip Türk devlet geleneğinin sembolü olan mehter müziği, yerini bando müziğine bırakmıştır.

Teşkiline karar verilen ilk bando takımının şefliğine getirilen İstanbul'daki ecnebi tebaadan Fransız Mr. Mangnel'in yeni bir takımı yoktan var edemeyeceği az zamanda anlaşıldığından, daha usta bir öğretmenin elçilikler vasıtasıyla araştırılmasına başlandı. Sultan II. Mahmut, işi yakından takip ediyordu. Yeniçeri vakasının sonu olan 1826 ile III. Selim'in 'Nizam-ı Cedid' tarihi olan 1794 arasında geçen yaklaşık otuz yıl böylece beceriksizlik içinde geçti; yeni esaslı teşkilât ve bando sisteminin yeni baştan ele alınması gerekiyordu. O zamanlar İtalya bu işte en ileri durumda idi; oraya başvuruldu ve nihayet becerikli bir ustakâr olan maestro *Giuseppe Donizetti*³ 1828 yılı Eylül ayında İstanbul'a getirildi (Gazimihal, 1955 s.41).

Türk devlet geleneğinde Tuğ takımları ile başlayıp Tabilhaneler ve ardından Mehterhaneler ile varlığını sürdüren askeri müzik toplulukları, bu son yenileşme hareketiyle '*Bando*' müziğine dönüşmüştür. *Mızıkâ-i Hümayun*'un şefliğine getirilen ve daha sonra kendisine paşa unvanı verilen Giuseppe Donizetti, '*Osmanlı Saltanat Mızıkaları Baş Ustakârı*' unvanıyla yaklaşık 28 yıl gibi uzun bir süre bandonun şefliğini ve eğiticiliğini yapmıştır.

Giuseppe Donizetti, görevi süresince bandoyu kurumsallaştırmış, kısa zamanda eğitim geliştirerek, Avrupa'dan getirttiği çalgılarla çeşitli konserler verebilecek seviyeye getirmiştir. Bu süreçte aynı zamanda döneminin konservatuarı sayılabilecek bir eğitim kurumu niteliği kazanan *Mızıkâ-i Hümayun*'da, geleceğin mızıkacıları olacak birçok Türk müzisyen de yetişmiştir.

³ Donizetti, 6 Kasım 1788 tarihinde İtalya'da doğdu. Özel müzik dersleri alarak kendisini yetiştirdi; herhangi bir konservatuarda okumadı. L. Napolyon'un hizmetine girerek onun bandosunda savaşlara katıldı. Napolyon'la birlikte Elbe adasında bulundu. Waterloo Savaşı'ndan sonra (1815) ülkesine döndü. Sultan II. Mahmud'un çağrısı üzerine 17 Eylül 1828 tarihinde İstanbul'a geldi. 1829'da "Mahmudiye" 1843'te "Mecidiye Marşı"nı besteledi. Leylâ Hanım'ın hatıralarında belirttiğine göre hem Muzika'da, hem de sarayda Bando takımları kurmuş, İtalya'dan pek çok Bando sazı getirtmişti. İyi bir müzikşinas olan Donizetti hayli eser bestelemiştir. Daha sonra kendisine "Paşa"lık rütbesi verilmiş ve bulunduğu görevde 28 yıl kalmıştır. 12 Şubat 1856 tarihinde 68 yaşında ölmüş, Sultan Abdülmecid büyük bir cenaze töreni yaptırmıştır. (Türk Musikisi Tarihi Ansiklopedisi s.59)

4.3.3. Osmanlı Döneminde Bando Müziği

Mızıkai-i Hümayun'da Türk müzisyenlere bir yandan Avrupalı bir şef ve eğitimci tarafından çoksesli müzik icra eden bando eğitimi verilirken, diğer yandan Türk ezgi motifleri de ilk kez çokseslilikle buluşmaktaydı. Bu bağlamda mehter müziğinden bando müziğine geçiş, aynı zamanda tek seslilikten çoksesliliğe geçiş demektir ve bu durum Türk müzik tarihinde önemli bir dönüm noktasıdır. *“Türkiye’de çoksesli müzik eğitimi ve öğretimi veren ve ilk konservatuar sayılabilecek Mızıkai-i Hümayun’da yetişen kişilerle çeşitli ordu birimlerinde kurulan bandolar, belirli ölçüde de olsa halka çoksesli müzik zevkini aşlamıştır”* (Budak, 2006 s.56).

Donizetti’nin attığı temeller üzerine şekillenen Türk bando müziği, Osmanlı topraklarında çeşitli bandoların kurulmasıyla yaygınlaşmaya başlamıştır. Mızıkai-i Hümayun’un ardından 1831 yılında Tersane-i Amire (dönemin deniz kuvvetleri birliği) bünyesinde Mahmudiye Kalyonu Gemisi için *‘Mükemmel Bando’* adıyla kurulan ilk bandoyu, 1891 yılında kurulan *‘Tophane Mızıkası’* takip etmiştir. Aslında arada geçen süre zarfında birçok bando kurulmuş olduğu ve bu bandoların faaliyetlerini koordine etmek üzere Osmanlı Devleti nezdinde bir bakanlık dahi tesis edildiği, dönemin gazetesi Ceride-i Havadis’te geçen bir haberden de anlaşılmaktadır.

Mızıkai-i Hümayun miralayını Osman Bey’e, yine muzikadan Binbaşı Atıf, Kolağası Mehmet ve Mahmut Efendilere çeşitli derecelerden nişanlar verildiğini çeşitli haberler arasında yazan zamanın gazetesi Ceride-i Havadis’te, Saray Mızıkasından başka Asâkir-i Nizamiye Mızıkasının adı da zaman zaman geçmeye başlıyor. Şu havadisleri aynı gazetede okuyoruz: *Orduyu hümayunlar mızıklarının ıslah-ı ahval-i hazırası için kuşad-ı mükarrer olan mektep heyetinin tertip ve tanzimiyle bir nezaret-i daimi altında bulundurulması fevdidî mucip olduğundan ve fenn-i musikide malumat ve meraheti musellem bulunan saadetli Yusuf Bey efendinin uhdesinde müceddeden mirlivalık rütbesi tevcihiyle ‘Umum Muzikalar Nezaret-i ne memur ve tayini hususunda irade-i seniye-i cenab-ı malukane şeref sünuh ve südur buyrularak icab-ı icra kılınmıştır.* (Tuğlacı’dan aktaran Çakar, 1994 s.42).

Özellikle İstanbul’daki askeri birliklerde bandolar açılırken, askerî bando müziğinde esas gelişim, dönemin Deniz Kuvvetleri Komutanlığı olan Bahriye bünyesinde yaşanmıştır. Birer birer artmaya başlayan bahriye bandolarının sayısı, 1908 yılına gelindiğinde yediye ulaşmıştır. *“Halit Recep Arman’ın ‘Tarihte Bahriye Mızıkları’ adlı kitabında belirttiğine göre Deniz Kuvvetlerinde o dönem şu bandolar bulunmaktadır* (Çakar, 1994 s.45):”

İstanbul Vapuru Bandosu, Sultaniye Vapuru Bandosu, Ertuğrul Yatı Bandosu, Mesudiye Zırhlısı Bandosu, Hamidiye Zırhlısı Bandosu, Silahendaz Taburu Bandosu, Basra Tersanesi Bandosu.

Sayısı gitgide artan bu bandolardan İstanbul'da bulunanlar, o dönem bazı devlet görevlerini de dönüşümlü olarak icra etmeye başlamışlardır. Bu durum, bandoların birbirleriyle rekabet etmelerine ve bu sayede gelişim göstermelerine olanak sağlamakla birlikte, repertuarlarının da gelişmesine yol açmıştır.

Her hafta cuma günleri bahriyeden bir merasim birliği ile bir bando, padişahın cuma selamlığı alayına iştirak ederlerdi. Donanmada bulunan bandolar da bu merasimlere münavebe ile katılırlardı. Bu merasim günlerinde kıtalarıyla gelen birçok kara bandoları bulunur ve bunlar geliş ve dönüşte yol boyunca durmadan çalarlardı. Üstünlük temin üzere rekabete girişen bandolar, marş repertuarlarına her hafta bir yenisini ilave ederlerdi (Arman'dan aktaran Çakar s.44).

18. yüzyılda Avrupa ile başlayan etkileşim rüzgârı bandoların kurulması ve yaygınlaşmasıyla birlikte 20. yüzyılda tamamen etkilenme boyutuna geçmiştir. Bandoların eğitimi için Avrupa'dan, özellikle İtalya'dan şef ve eğiticiler getirilmiş, Avrupa ekolüyle Türk şefler ve müzisyenler yetiştirilmeye ve bandolara gönderilmeye başlanmıştır. Askerî bandolarla sınırlı kalmayan bu gelişim sürecinde, askerî mızıkacılar öncülüğünde sivil bandolar da kurulmaya başlanmıştır.

1826 yılında askerî müzik tarihi bakımından talihsiz bir şekilde kapatılan ve yerini modern bandolara Mehterhaneyi tekrar kurmak için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. *“1911 tarihinden itibaren ‘Müze-i Asker-i Osmani’ye bağlı olarak yeniden tarih sahnesine çıkan ve ‘Mehterhane-i Hakanî’ adı ile kurulan bu takım, 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı’ndaki bazı cephelerde ve Kurtuluş Savaşı’ndaki Kuvva-i Milliye hareketlerinde etkin rol üstlenmiştir.”*⁴

1920 yılında açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi ilk anayasasını henüz Cumhuriyet ilan edilmeden 1921 yılında çıkarmış, bu anayasa doğrultusunda 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmıştır. Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte padişahlık unvanının bir hükmü kalmamış, bunun üzerine ülkeyi terk eden Vahdettin'in yerine, -devam etmekte olan- halifelik makamına Abdülmecit Efendi getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilanının ardından 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan kanunla halifelik makamı da kaldırılmıştır. Saray Bandosu anlamına gelen Mızıkacı-i Hümayun, bu tarih aralığında *‘Makam-ı Hilafet Mızıkası’ (Halifelik Makamı Bandosu)* adıyla faaliyetlerini sürdürmüştür.

⁴ http://www.askerimuze.tsk.tr/mehter_genelbilgi.html sitesinden 07.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

4.4. Cumhuriyet Dönemi Askerî Müzik (Bando Müziğinin Gelişimi)

Cumhuriyet'in ilanının ardından, devletin en büyük askerî müzik kurumu olan ve bünyesinde bando, orkestra, fasıl heyeti ve müezzinan bulunan Makam-ı Hilafet Mızıkası, 1924 yılında Ankara'ya taşınarak "Riyaseticumhur Musikî Heyeti" adını almış ve Cumhurbaşkanlığı makamına bağlanmıştır. Zaman içinde müezzinan ve fasıl takımları kapanan Riyaseticumhur Musikî Heyeti, bünyesindeki bando ve orkestra ile çalışmalarına devam etmiş, 1932 yılında çıkarılan kanunla, farklı görev özelliklerine sahip olmaları nedeniyle bando ve orkestra birbirinden ayrılmıştır. Bu değişiklikle orkestra Millî Eğitim Bakanlığına; bando ise "Riyaseticumhur (Cumhurbaşkanlığı) Armoni Mızıkası" adıyla Millî Savunma Bakanlığına bağlanmıştır.

1949 yılında İhsan Künc'er'in girişimleriyle hazırlanan bando yönetmeliği ile Askerî Mızık Meslek Okulu kurulmuş, Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası ise "Kara Kuvvetleri Komutanlığı Armoni Mızıkası" adını alarak Kara Kuvvetleri Komutanlığına bağlanmıştır.

Bu gelişmelerle birlikte İkinci Meşrutiyet dönemi kısa süreli de olsa adeta külleri alevlenen Mehterhane, 1952 yılında yürütülen titiz çalışmalar sonucu aslına uygun olarak yeniden kurulmuştur. "*Mehterhane yeniden kurulurken Topkapı Sarayı Minyatürleri ve El Yazmaları Koleksiyonu'nda bulunan Surname-i Vehbi Minyatürleri, Mahmut Şevket Paşa'nın Osmanlı Teşkilat ve Kıyafeti Askeriyesi adlı eseri ile Arifi Paşa'nın Mecmua-i Tesavir-i Osmaniye gibi ve diğer tarihi belgeler ışığında hareket edilmiştir.*"⁵ Günümüzde Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığına bağlı olarak Harbiye Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı bünyesinde faaliyetlerini sürdürmekte olan Mehteran Birliği, Pazartesi günleri hariç haftanın altı günü halka açık konserler vererek geçmişten gelen nevbet vurma geleneğini yaşatmakta ve yurt dışında ülkemizi ve tarihimizi başarıyla temsil etmektedir.

1950'li yıllardan itibaren Hava Kuvvetleri bünyesinde de bandolar kurulmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Deniz Kuvvetleri Bandosunun tarihi ise daha önce belirtildiği üzere 1831 yılına uzanmakla birlikte, Cumhuriyet dönemi Deniz bandoları Deniz Kuvvetleri teşkilatında 1950'li yıllardan itibaren günümüzdeki şekline kavuşmaya başlamıştır.

Jandarma Genel Komutanlığı Bandosunun geçmişi 1900'lü yılların başlarına uzanmaktadır. 1906 yılında Bahriye bandolarından Ertuğrul Mızıkasının şefliğine getirilen Alman müzisyen Paul Lange'nin o dönemlerde İstanbul'un Yıldız semtinde bulunan Jandarma Bandosunu haftanın belirli günlerinde çalıştırdığı Arman tarafından belirtilmektedir. "*Paul Lange Bey,*

⁵ http://www.askerimuze.tsk.tr/mehter_genelbilgi.html sitesinden 07.01.2018 tarihinde erişilmiştir.

Ertuğrul Bandosu şefliğine getirildikten sonra saray muhitine de girerek bazı sultanlara ve saray mensuplarına müzik dersi vermeye başladı. Ayrıca, Yıldız'da bulunan Jandarma bandosuna haftanın muayyen günleri derse giderdi” (Arman’dan aktaran Çakar, 1994 s.68).

Yeniden yapılandırılan Bahriye mızıklarının şeflerinden Mustafa Çayıroğlu, 1932 yılında Jandarma Umum Kumandanlığı Bandosunun şefliğine atanmıştır. 1906 ve 1932 yılları arasında Jandarma Bandosunun tarihçesiyle ilgili bir kaynağa rastlanmadığından, 1932 yılı bandonun resmî kuruluş tarihi olarak kabul edilmektedir.

Kurulduğu 1839 tarihinden Cumhuriyet dönemi boyunca askerî kolluk kuvveti olarak hizmet veren Jandarma Teşkilatı, askerî görevlerini Genelkurmay Başkanlığı, diğer görevlerini ise İçişleri Bakanlığına bağlı olarak sürdürmekte iken, 2016 yılında yapılan düzenleme ile tüm unsurlarıyla İçişleri Bakanlığına bağlanmış ve askerî görevi kalmamıştır. Araştırma konusu askerî bandolarla sınırlandırıldığı halde bu gelenekten gelen ve halen diğer askerî bandolarla aynı yapıda olan Jandarma bandoları bu bütünden koparılmamıştır.

Günümüzde askerî bandolar, başlangıç noktası olan ordu-millet bütününe temsil etmekte ve ordu ve millet arasında köprü vazifesi görmektedir. Yurdun en ücra köşelerine kadar müziği ulaştıran, çeşitli müzik türlerinde verdiği konserlerle halkın ve askerlerin moral seviyesini yüksek tutmayı amaç edinen bandolar varlığını ve gelişimini sürdürmektedir.

4.5. İlk Türk Devletinden Günümüze Askerî Müzik Eğitimi

Türklerin devlet teşkilatına kavuştuğu Hun İmparatorluğu döneminden itibaren varlığını sürdüren askerî müzik olgusu, tarihsel süreç içinde yaşanan dinsel, sosyal ve kültürel değişiklikler çerçevesinde gelişip olgunlaşarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Askerî müzik, adından da anlaşılacağı gibi ordunun bir unsuru olan askerî müzik kurumları tarafından icra edilmektedir. Sınırları genişleyen Türk devletleri büyüyüp geliştikçe orduları da bu bağlamda gelişim göstermiştir.

Milattan önce 2. yüzyılda Tuğ takımları ile başlayan askerî müzik, Türk devlet geleneğinde yerini ve önemini iki bin yılı aşkın süredir korumuşken, bu alanda yaşanan değişim ve gelişim muhakkak ki eğitim ile sağlanmıştır.

4.5.1. İslamiyet Öncesi Kurulan Türk Devletlerinde Askerî Müzik Eğitimi

Hun İmparatorluğu dönemi askerî müzik takımı olan Tuğ takımları, vürmalı ve üflelemeli birkaç çalgı ile bayrak-sancak gibi Tuğ adı verilen hâkimiyet alametlerinden oluşmaktaydı. O

dönem Tuğ takımlarının yaptığı müzikte Hakanî kös başta olmak üzere ritim ögesi ön plana çıkmıştır. Uygurlarla birlikte zurna çalgısı da Tuğ takımlarında yer almaya başlamış ve ezgi çeşitliliği artmıştır. *“Hunlarda müzik eğitimi genel olarak iki ana kola ayrılmaktadır. Tuğ takımı müzikçileri ile ozan kopuzcuların yetiştirilmeleri mesleksen müzik eğitimi, bunların yönettiği müziksel törenler ve etkinlikler genel müzik eğitimi anlamı taşımaktadır”* (Uçan, 2011 s.417).

Her ne kadar Uygarlarla birlikte yerleşik düzene geçilse de İslamiyet öncesi kurulan Türk devletlerinde göçebe kültürünün etkisi hâkim olduğundan, o dönemlerde yapılan müzik eğitiminin örgün bir yapıda olduğu düşünülemez. Bu nedenle Tuğ takımlarındaki çalgı icracılarının eğitimlerinin de içinde buldukları askerî eğitim sistemi içinde bir nevi usta-çırak usulü ile verildiği söylenebilir.

4.5.2. İslamiyetin Kabulünden Sonra Kurulan Türk Devletlerinde Askerî Müzik Eğitimi

İlk Türk İslam devletleri olarak bilinen Karahanlılar, Gazneliler ve Selçuklularda, önceleri modal müzik etkisi altındaki Türk müziği, İslam kültürü ile birlikte makamsal müziğin etkisi altına girmeye başlamıştır. *“Farabi (870-950) bir sekizliyi 17 aralığa bölen ve ilk sesin sekizlisi dâhil 18 perdeden oluşan geleneksel Türk müziği ses sistemini ortaya koymuş ve Horasan Tanburu üzerinde göstermiştir”* (Uçan, 2011 s.419).

Türk müzik kültüründe bu gelişmeler yaşanırken, Hanlık Sarayının himayesinde varlığını sürdüren tuğ takımları da İslam inancı ve kültürünün benimsenmesiyle birlikte bir kimlik değişimi yaşamıştır. Tuğ müziğinden Tabıl müziğine, Tuğ takımından Tabılhane'ye dönüşen askerî müzik kurumları işlevinden bir şey kaybetmemiştir.

Büyüyen ve buna bağlı olarak kurumsallaşan Türk devlet yapısı içinde askerî müzik toplulukları da 'Tabılhane' adından anlaşılacağı üzere kurumsal bir yapıya bürünmüştür. Bu dönemde müzik eğitimi Saraylar, Medreseler, dini müzik eğitimi veren Camiler ve Mescitler ile askerî müzik kurumu olan Tabılhanelerde verilmeye devam etmiştir. Bu anlamda Tabılhaneler, savaşta ordusunu yüreklendiren, barışta ise nevbet vurarak saraya ve halka dinletiler sunan bir askerî müzik takımı olmasının yanı sıra, örgün eğitim veren ilk Türk askerî müzik eğitim kurumu olarak nitelendirilmektedir.

4.5.3. Osmanlı Dönemi Askerî Müzik Eğitimi

Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren askerî müzik takımları bir devlet sembolü olarak varlığını sürdürmüş ve geçmişten gelen gelenek devam ettirilmiştir. Tabılhaneler, ‘Nevbet Vurma’ geleneğinden dolayı zaman içinde ‘Nevbet Takımı’ veya ‘Nevbethane’ olarak adlandırılmaya başlanmış, bir süre sonra bu terimler yerini ‘Mehter’ ve ‘Mehterhane’ye bırakmıştır.

I. Murad’ın Yeniçeri teşkilatını kurması ile birlikte Osmanlı mehteri de bu teşkilat bünyesinde saraya bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Yeniçeri ocağının askerî eğitim düzeni içinde Osmanlı mehteri de başlangıçta bu sistem dâhilinde kendi eğitimlerini sürdürmüştür.

14. yüzyılda, Osmanlı’nın üst düzey yönetim kadrosunu yetiştirmek amacıyla saray bünyesinde Enderun Mektebi kurulmuş, burada müzik eğitimi de verilmeye başlanmıştır. Bu eğitimi alan bazı müzisyenler sonraları Mehterhanenin personel kaynağını oluşturacak düzeye gelmiş ve büyüyen ve çoğalan mehter kadrolarını desteklemiştir.

15. yüzyılda İstanbul’un fethinden hemen sonra ıslahatlara girişen Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’da kurdurduğu Nevbethane, fetihle önemli rol oynayan mehterin, hem çalışmalarını ve eğitimlerini yaptığı, hem de halka dinletiler sunduğu bir kurum olmuştur.

Mehterhane, 16. ve 17. yüzyılda büyük ölçüde Enderun bünyesinde müzik eğitimi alan kişilerden oluşturulmuştur. Seçilen bu müzisyenlerin eğitimlerinde ise ‘mehter düdüğü’ adı verilen çalgının kullanıldığı, dönemin gezginlerinden Evliya Çelebi tarafından günümüze aktarılmıştır.

18. yüzyılda batılılaşma etkisi altına girmeye başlayan Osmanlı İmparatorluğunda, Sultan III. Selim döneminde -uzun ömürlü olmasa da- Nizam-ı Cedit adında yeni bir ordu kurulmuş, bu ordunun yürüyüş eğitimlerinde kullanılmak üzere Fransız subaylar öncülüğünde Avrupa’daki örnekleri model alınarak boru takımları yetiştirilmeye başlanmıştır.

III. Selim’in başlattığı ıslahatları devam ettiren II. Mahmut’un 1826 tarihinde Yeniçeri ocağını kapatmasıyla birlikte, bu ocak bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Mehterhane de kapatılmıştır. Batı modeli esas alınarak 1826 yılında kurulan Mızıkacı Hümeyun’un şeflik ve eğitimciliğine 1828 yılında İtalyan Giuseppe Donizetti getirilmiştir. “*Donizetti, ilk olarak Enderun’da yetişen mehterlerden, padişahın müsaadesi ve teşvikiyle asilzade çocuklarından teşkil edilen bir bando kurarak işe başlamıştır. Abdülhamit döneminin bu ilk mızıkacıları, ‘birinci nesil mızıkacılar’ olarak kabul edilebilir.*” (Gazimihal, 1955 s.84)

O dönemlerde bünyesinde müzik eğitimi de verilen tek resmi kurum olan Enderun henüz dağılmadığından, bando eğitimi alacak öğrenciler ilk etapta Enderun'dan seçilmiştir. Enderun'da verilen müzik eğitiminde kullanılan nota sistemi, Avrupa nota sisteminden farklı bir yazım sistemine sahiptir. Bu sebeple Donizetti, önce 'hamparsum' adı verilen bu nota yazısını öğrenmiş, ardından bu nota yazım sistemiyle karşılaştırmalı olarak batı müziği nota yazısını öğretmeye başlamıştır.

Bu ilk adımların ardından 1831 yılında, Mızıkai-i Hümayun bünyesinde bir okul kurularak, teşkil edilen diğer ordu bandolarına da personel yetiştirilmeye başlanmıştır. Böylece temelleri atılan bando müziğinin yurda yayılma süreci hız kazanmıştır.

Tophane Muzikası, Tophane müşiri (Mareşal) Zeki Paşa tarafından 1891'de kurulmuştur. Böylece Tophane Sanat Okulu'nun bir kolu olarak yetenekli öğrencilerden kurulan bu muzikanın başına ilk yabancı öğretmen İtaio Selvelli atandı. Ondan önce geçici bir süre için Pepini Gaito başta bulunmuş, daha sonra Oskar Detye getirilmiştir. Mızıkai-i Hümayun'dan Zati Bey de Tophane Bandosu'nun meşklerini bir süre idare etmiştir. Bu bando 1909'da kaldırılmıştır. Birçok sanatkar bu kuruluştan yetişmiştir (Tuğlacı'dan aktaran Çakar s.43).

Aynı dönemlerde Bahriye bandolarına müzisyen yetiştirmek amacıyla Bahriye askeri mektebi bünyesinde '*Bahriye-i Şahane Mûsikî Mektebi*' adında bir çocuk mızıkası kurulmuştur. Bu kurumun bando eğitimi veren bir okul olduğu, Özden'in Başbakanlık Osmanlı Arşivi kayıtlarından aktarımından anlaşılmaktadır. "*Bahriye askeri mektebine bağlı olan okulun 10-15 yaşları arasındaki çocuklara eğitim verdiği belirtilmektedir. Belgenin tarihi 1912'dir. Bu okulla ilgili başka bir vesikaya rastlanmamıştır*"(Özden, 2013 s.22).

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde sayısı gitgide çoğalan bandolar, aynı zamanda kendi müzisyenlerini yetiştiren birer okul hüviyetine de büründüğü görülmektedir. Mızıkai-i Hümayun saray bandosu olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir eğitim kurumu idi. Ancak zaman içinde sayısı artan ve yaygınlaşan bandoların müzisyenlerini destekleme anlamında yetersiz kalmıştır. Bu durum karşısında bandolar da başlangıçta bir nevi usta-çırak usulü ile müzisyenlerini yetiştirmeye başlamış, daha sonraları bandolardaki bu eğitim düzeni adeta bir okul vasfına kavuşmuştur. Özetle kurulan her bando birer eğitim kurumu haline gelmiştir.

Mızıkai-i Hümayun'un çevresinde İstanbul'dan başlayarak diğer alanlara doğru yaygınlaşarak gelişen Askeri Mızıkalar ve bandoların çevrelerine etkilerinin doğal sonucu olarak, askeri ve sivil kurumlarda benzer bandolar kurularak yaygınlaşmaya başlamış, eğitici/yönetici şeflerinden başka eleman verilmeyen bandolar, kendi çalıcı elemanlarını yetiştirebilmek için önceleri okul niteliğinde kurulmuşlardır. Deniz Kuvvetlerine alınan deniz araçlarında ve Deniz Kuvvetlerine ait merkezlerde kurulmuş olan ve kurulması düşünülen bandolara yönetici

ve çalıcı eleman yetiştirmesi için eğitim öğretim amaçlı kurulan bandolar okul olarak kabul edilmektedir (Çakar, 1994 s.49).

Bu bandolardan birisi de 1916 yılında kurulan Tır-i Müjgân Okul Gemisi Bandosudur. Bu bando bir yandan Bahriye bandolarına müzisyen yetiştirirken bir yandan da konserler düzenlemiştir. Bu halk konserleri, millî mücadele döneminde de sürmüştür. Türk bando müziği ve bando müzik eğitimi bakımından Osmanlı ile Cumhuriyet Türkiye'si arasında adeta bir köprü olan bu eğitim kurumunun faaliyetleri, kuruluşundan yaklaşık 10 yıl sonra sona ermiştir.

4.5.4. Cumhuriyet Dönemi Askerî Müzik Eğitimi

Devletin en büyük bandosu ve bando müzisyeni yetiştiren eğitim kurumu olan Mızıkai Hümayun, saltanatın kaldırılmasıyla önce Makam-ı Hilafet Mızıkası, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Riyaseticumhur Musiki Heyeti adını almıştır. Bu süreçte diğer bandolar kendi müzisyenlerini yetiştirmeye devam etmiştir.

Cumhuriyet dönemi askerî bando eğitimi veren kurumların ilki 1930 tarihinde Cebeci İhvari Küçük Zabit Mektebi bünyesinde kurulan '*Mızıkai Gedikli Sınıfı*'dir. Kuruluşuna Riyaseticumhur Bandosu şefi Veli Kanık ve Sadi Korman'ın öncülük ettiği 10 kişiden oluşan bu sınıfta, ortaokul düzeyinde bando eğitimi verilmeye başlanmıştır.

1939 tarihinde kapatılan Mızıkai Gedikli Sınıfı yerine '*Ankara Mızıkai Gedikli Erbaş Hazırlama Ortaokulu*' açılmıştır. Burada 3 yıl süreyle ortaokul düzeyinde bando eğitimi alan öğrenciler, mezun olduktan sonra astsubay olarak bandolara atanmıştır. 1949 tarihinde '*Mızıkai Meslek Okulu*' adını alan kurum, 1959 yılından itibaren '*Askerî Mızıkai Okulu*' adını almıştır. 2 yıl meslek eğitimi verilen okulun eğitim süresi, 1963'te 3 yıla çıkarılmıştır. 1974 yılında '*Askerî Mızıkai Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu*' adını alan okulun eğitim süresi kanun değişikliği ile 3 yıl lise, 1 yıl sınıf okulu olmak üzere 4 yıla çıkarılmıştır. 1985 yılında okulun adı '*Silahlı Kuvvetler Mızıkai Astsubay Hazırlama ve Sınıf Okulu*' olarak değiştirilmiştir.

2003 yılında Meslek Yüksek Okulunun açılmasıyla '*Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı*' adını alan okulun bünyesinde Bando Astsubay Hazırlama Okulu ve Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu teşkil edilmiş, yapılan bu düzenleme ile Bando Astsubay Sınıf Okulu kaldırılmıştır.

2016 yılında Türk Silahlı Kuvvetlerinde eğitim veren liselerle birlikte Bando Okulları Komutanlığının bünyesindeki Bando Astsubay Hazırlama Okulu da kapatılmıştır. Meslek Yüksek Okulu ise 2017 yılından itibaren Millî Savunma Üniversitesi bünyesinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Bir yıllık boşluğun ardından 2017 yılından itibaren uygulanan yeni sistemle birlikte, müzik eğitimi veren liselerden mezun olan adaylar arasından ilk öğrencilerini alan '*Bando Meslek Yüksek Okulu*', iki yıllık bando eğitiminin ardından mezun vermeye başlayacaktır.

Bandoların şef ihtiyacı ise 1963 yılından itibaren Ankara Devlet Konservatuvarı Bando Şefliği bölümünde öğrenci yetiştirilerek sağlanmaya başlanmıştır. Önceleri, 3 yıl lise 2 yıl yüksek öğrenimini bitirerek bando şefi (subay) olan öğrenciler, 1979 yılından itibaren 4 yıl lisans düzeyinde öğrenim gördükten sonra mezun olmaya başlamışlardır. 2016 yılında Bando Okulları Komutanlığının yapısının değiştirilmesi ve lise kısmının kapatılmasıyla bando şefi yetiştirme süreci de yeniden değerlendirilmektedir.

Ülkemizde lisans düzeyinde bando şefliği eğitimi verilen tek program, Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı'nda Kompozisyon ve Orkestra Şefliği Ana Sanat Dalı bünyesindeki '*Bando Şefliği Sanat Dalı*'dir. 2016 yılına kadar programın tek kaynağı Bando Okulları Komutanlığı iken artık sivil kaynaktan da öğrenci almaya başlamıştır. Yapılacak düzenlemenin ardından geçmişte olduğu gibi Bando Meslek Yüksek Okulu kaynağından da askerî bando şefi yetiştirilmeye devam edilmesi planlanmaktadır.

Türkiye'de bando müziği eğitimi veren kurumları, içinde buldukları dönemin gerektirdiği gelişmeler ve koşullar doğrultusunda yapısal birtakım değişiklikler göstermekle birlikte halen varlığını sürdürmeye devam etmekte, geçmişten süregelen Türk askerî bando kültürünün günümüzdeki temel yapıtaşını oluşturmaktadır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Askerî müzik toplulukları, Türklerin devlet geçmişinin her evresinde yer almış, zaman içinde farklı çalgılardan teşkil edilmiş ve farklı isimlerle adlandırılmıştır. Devleti temsil eden egemenlik sembollerinden biri olan ve tarihsel süreç içinde değişim ve gelişim gösteren askerî müzik toplulukları, devlet törenlerinin yanı sıra savaşta ordularını cesaretlendirmek, düşmanı sindirmek ve etki altına almak için kullanılmıştır.

Türklerde askerî müzik kurumları, yaklaşık iki bin yıllık süreç içinde Tuğ takımlarından Tabıl takımlarına, ardından Mehter takımlarına dönüşmüştür. 18. yüzyılda Avrupa ile Osmanlı İmparatorluğu arasında yaşanan ve askerî müziği de içine alan etkileşim sonucu, Avrupa'da mehtere benzeyen bandolar kurulmaya başlanmıştır. Sanayi ve teknoloji alanında hızla gelişen Avrupa'da, bu süreçte çalgılar da geliştirilerek daha modern orkestra ve bandolar kurulmuştur.

Osmanlı'nın bu dönemde müzik alanındaki gelişmelere ayak uyduramamış olması ve kendi müzik kurumlarını kendi kültürüyle harmanlayarak modernize edememesi sebebiyle, aslında kökleri kendi geçmişine ait olan bandoyu, 1826 yılında Avrupa'dan ithal etmek zorunda kalmıştır.

Askerî bando müziğine kısa sürede uyum sağlanmış ve Mızıkai Hümayun (Saray Bandosu) ile başlayan bu yeni oluşum yaygınlaşarak, yurt sathında küçük bandolar kurulmaya başlanmıştır. Mızıkai Hümayun'dan yetişen müzisyenlerin sayısı bu bandoları destekleme konusunda yetersiz kaldığı için kurulan her bando, kendi personelini yetiştiren birer okul hüviyeti de kazanmıştır.

Cumhuriyet Türkiye'sine gelindiğinde, 1930 yılında bando müzisyeni yetiştirilmek üzere açılan Mızıkai Gedikli Sınıfı, zaman içinde birkaç kez yapısı ve eğitim sistemi değiştirilerek Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu adıyla günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. 2016 yılında yapılan son değişiklikten önce 4 yıllık lise ve 2 yıllık yükseköğretim düzeyinde toplam 6 yıl süren bir eğitim verilmekteyken, bu süre 2 yıla düşmüştür.

Mevcut haliyle 2 yıl süreyle verilen bando eğitimi, sadece çalgı eğitimini kapsamamakta, mesleksi müzik eğitimi ile birlikte kültür dersleri ve askerî eğitim de bu süre içinde verilmektedir. Bununla birlikte öğrencilerin çalgı eğitimi alırken, bir yandan bando repertuarından eserler ve marşları da öğrenmesi ve icra etmesi, bir yandan da tüm bunların

askerî disiplin içerisinde belirli düzen ve hareketlerle nasıl yapıldığını öğrenmesi gerekmektedir.

Yapılan düzenlemeyle Millî Savunma Üniversitesi'ne bağlanan Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu'na, her ne kadar lise seviyesinde çalgı eğitimi almış adaylar arasından öğrenci kabul edilmeye başlanmıştır. Ancak önceki dönemlerde her yıl ortalama 80 öğrenci kabul edilen ülkenin tek askerî müzik eğitim kurumunda, Eylül 2017 tarihinde itibaren gerekli şartları sağlayabilen 20 öğrenci öğrenim görmeye başlamıştır. Bu sayı daha önceki yılların dörtte biri kadar olup, yapılan bu düzenleme, temin edilen öğrenci sayısında yaklaşık % 75'lik bir azalmaya yol açmıştır.

Bunun nedenlerinden biri, Türkiye'de lise seviyesinde müzik eğitimi veren eğitim kurumlarında bando çalgılarının tamamının eğitiminin verilmiyor olmasıdır. Bu durumun devam etmesinin, orta vadede askerî bandoların sayısının azalmasına neden olacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Günümüzde Türk Silahlı Kuvvetleri, Jandarma Genel Komutanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Belediyeler bünyesinde birçok bandonun bulunduğu ve bunların yanında sivil organizasyonlar tarafından da bandolar kurularak bando kültürü ülkemizde daha da yaygınlaşmaktadır.

Tüm bu nedenlerle, Türkiye'de verilen askerî bando eğitimi ile ilgili olarak şu öneriler sunulmaktadır:

1. Türkiye'de lise seviyesinde bando eğitimi veren bir kuruma ihtiyaç duyulmaktadır. Anadolu Güzel Sanatlar Liselerinde eğitimi verilen çalgıların çeşitliliği, bandoların ihtiyacını karşılayamadığından, ya bu kurumlarda bando çalgılarının tamamının eğitiminin verildiği bir düzenlemeye gidilmeli ya da geçmişteki adıyla Bando Astsubay Hazırlama Okulu örneğinde olduğu gibi doğrudan bando eğitimi verilen liseler açılmalıdır.

2. Millî Savunma Üniversitesi bünyesinde eğitim veren Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu ile ilgili olarak;

a. Başta çalgı eğitimi veren personel olmak üzere kurumda görev alacak tüm personelin görevlendirildikleri alanla ilgili yeterlilikleri ölçülmeli, atamalarda rütbe ve kıdeme bakılmaksızın, alanında akademik kariyer yapan askerî personel öncelikli olarak değerlendirilmelidir.

b. Bando personeli yetiştirmek için oldukça kısa sayılabilecek iki yıllık yüksek okul eğitimi, verimli bir staj eğitimi ile desteklenmelidir. Staj eğitimi, kuvvet komutanlıkları bandoları ile birlikte küçük kadrolu bandoları da kapsayacak şekilde planlanmalıdır.

c. Eğitim programında çalgı ve toplu müzik gibi meslek derslerinin yoğunluğu artırılmalıdır.

3. Okuldan mezun olan bando personelinin ilk görev yapacağı bandolarda uygulanan görev başı eğitimleri ile ilgili, akademik düzeyde bir program hazırlanarak, mesleğe uyum süreci daha verimli hale getirilmelidir.

4. Lisans ve lisansüstü eğitim veren konservatuvarlar ve müzik eğitimi veren fakültelerle protokol yapılarak, ileri icracılık kursları açılmalı, personel bu kurslara gönderilerek meslekî gelişimlerine katkı sağlanmalıdır.

5. Bando personelinin kendi çalgıları başta olmak üzere, müzik ve müzik eğitimi alanında lisansüstü eğitim yapmaları teşvik edilmelidir.

6. Bando şefliği eğitimi Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesinde verilmeye devam edilmeli, burada verilen eğitim süresince Bando Astsubay Meslek Yüksek Okulu ve özellikle kuvvet bandolarıyla eşgüdüm sağlanmalıdır. Bando şefliği eğitimi alan öğrenciler, daha sık bandonun karşısına çıkmalı, yöneteceği eserin çalıştırılması aşamasında da bando ile birlikte olmalıdır.

7. Bando şeflerinin kendilerini geliştirmeleri ve bandolarını daha verimli şekilde çalıştırmalarını sağlamak için Türk veya yabancı orkestra, koro ve bando şefleri tarafından açılan ustalık sınıflarına katılmaları teşvik edilmeli, hatta düzenli olarak bando şeflerine yönelik bu tür eğitimler planlanmalıdır.

İlk Türk devletinden günümüze kadar varlığını sürdüren askerî müzik kültürünün bugünkü temsilcisi askerî bandolardır. Askerî bandolarla birlikte, sivil bandoların da yaygınlaşmaya başladığı göz önüne alındığında, tüm bu önerilerin ülkemizdeki genel bando eğitim sistemine adapte edilebileceği değerlendirilmektedir. Bu sebeple askerî bando eğitiminde, üniversiteler ve orkestralar gibi akademik sivil kurumlarla koordineli olarak çalışılması, bando müziğinin bilimin ışığında gelişmesini sağlayacaktır.

Gelecekte bandolar ile ilgili yapılacak düzenlemelerde, bando müzisyenlerinin yaptığı akademik çalışmalar başta olmak üzere, bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar ışığında hareket edilmesi, Türkiye'deki bando müziğinin gelişmesi ve Türk bandoların dünya çapında daha saygın bir yere sahip olması bakımından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı İnternet Sitesi, Erişim: 07.01.2018,
http://www.askerimuze.tsk.tr/mehter_genelbilgi.html
- Bayburtlu, A. S. (2017). Türklerde Askeri Müzik Tarihi Hakkında Bir İnceleme. *Online Journal of Music Sciences*, 2 (1), s.07-30. Erişim: 25.09.2017,
<http://dergipark.gov.tr/ojomus/issue/26813/273984>
- Budak, O. A. (2006). *Türk Müziğinin Kökeni Gelişimi*, Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Caf, Ş.N. (2001). *Türk Müzik Eğitiminin İçerisinde Türk Askeri Müziğinin Gelişimi ve Kültürel Anlamlarıyla Birlikte Yeri ve Önemi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çakar, D. (1994). *Armoni Mızıkaları ve Bandoların Çoksesli Çağdaş Türk Müziğinin ve Türk Müzik Eğitiminin Gelişmesine Katkıları* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Finch R. (1997). *Musical Instruments in Uigur Literature and Art*. Uluslararası Osmanlı Öncesi Türk Kongresi Bildirileri. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları
- Gazimihal, M. R. (1955). *Türk Askeri Müzikleri Tarihi*. İstanbul: Maarif Basımevi.
- Güner, S. S. (2014). Osmanlı Musikisi ve Mehter. *Karadeniz Araştırmaları*, 14 (14), s.101-130. Erişim: 29.09.2017, <http://dergipark.gov.tr/karadearas/issue/10082/124326>
- Jones, C., Schmidt-Jones, C., Uçaner, B. (2015). Yeniçeri Müziği ve Batı Müziği Üzerindeki Türk Etkileri. (B. Uçaner, Çev.). *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1 (1), 196-222. DOI: 10.12975/rastmd.2013.01.01.0008. Erişim: 29.09.2017,
<http://dergipark.gov.tr/rastmd/issue/11173/133549>
- Kahraman, B., Tebiş, C. (2014). *Mahmut Ragıp Gazimihal'den Seçme Müzik Makaleleri-II (Türk Harf İnkılabı Öncesi) Müzik Kültürü*. Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları.
- Karal, E.Z. (1983). *Osmanlı Tarihi* (Cilt: 5). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karasar, N.(2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Ögel, B. (1977). *Türk Kültür Tarihine Giriş* (Cilt:8). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özden, E. (2013). Osmanlının Musiki Okulları. *Rast Müzikoloji Dergisi*, 1 (2), 17-29. DOI: 10.12975/rastmd.2013.01.02.00013. Erişim: 29.09.2017, <http://dergipark.gov.tr/rastmd/issue/11174/133556>

Şahiner, N. (2007) *Avrupa'yı Titreten Musiki Mehter*. Ankara: Elips Yayınevi

Türk Musikisi Tarihi Ansiklopedisi 1.Cilt (2000). Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Uçan, A. (2000). *Geçmişten Günümüze, Günümüzden Geleceğe Türk Müzik Kültürü*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Uçan, A. (2011) Türk Müzik Eğitimi Tarihi: Tarihsel Süreç İçinde Türk Müzik Eğitimine Genel Bir Bakış (Bildiri). O. Elbaş, M. Kalpaklı, O. M. Öztürk (Editörler). *Türkiye'de Müzik Kültürü Kongresi Bildirileri*. (s.413-442) Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

Vural, T. (2013). *Türklerde Askerî Müzik Geleneği: Tuğ, Nevbet, Mehter*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları